

YENİÇAĞ FELSEFESİ TARİHİ
-METİNLERLE-

YAYIN NO: 900

YENİÇAĞ FELSEFESİ TARİHİ - METİNLERLE-
Prof. Dr. H. Ömer Özden - Prof. Dr. Osman Elmalı

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 16228

1.-4. Basımlar: Arı Sanat Yayınevi 2012-2016
Bilge Kültür Sanat'ta 1. Basım: Kasım 2018
2. Basım: Eylül 2019

ISBN: 978 - 605 - 7931 - 00 - 9

Editör: *İsmail Turan*

Kapak: *Kenan Özcan*

Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*

Baskı-Cilt: *Çevik Matbaacılık*

Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı / İstanbul

Tel: (0212) 501 30 19

Kapak Baskı: *Saner Matbaacılık*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 1 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74

bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

YENİÇAĞ FELSEFESİ TARİHİ

-METİNLERLE-

-Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş yeni basım-

Prof. Dr. H. ÖMER ÖZDEN
Prof. Dr. OSMAN ELMALI

H. Ömer Özden

Ömer Özden, 1962 yılında Erzurum'da doğdu. İlk ve ortaokuldan sonra 1979 yılında Erzurum Lisesi ve 1985 yılında da Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl bu fakültede akademik hayata giren Özden, 1991 yılında Felsefe Tarihi alanında doktorasını tamamladı. 1993'te Yardımcı Doçent, 2002 yılında Doçent ve 2007 yılında da Profesör oldu.

Evlî ve iki çocuk babası olan Ömer Özden'in ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi, ulusal ve uluslararası sempozyumlarda sunduğu bildirimleri, gazete ve dergilerde yayımladığı pek çok deneme, eleştiri ve sanat yazılarının yanında yayımlanmış 13 kişisel, 4 ortak kitabı bulunmaktadır.

Yayımlanmış Kişisel Kitapları:

- *İbni Sina-Descartes/Metafizik Bir Karşılaştırma*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996; 2. Baskı, 2015, 3. Baskı, 2018.
- *Eстетik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- *Aşk'la (Aşk Felsefesi)*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2007, 2. Baskı, 2012.
- *Bir İnanç ve Kültür Terkipçisi Yahya Kemal*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2011; 2. Baskı, 2013; 3. Baskı, 2016.
- *Erzurum'da Ramazan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013; 2. Baskı, 2015, 3. Baskı, 2018.
- *Türk Düşünce Tarihi*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2014; 2. Baskı, 2015.
- *Yaratıcı Aşk*, Dönem Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- *Naim Hoca-Halk Adamı, Din Adamı, Millet Adamı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, 2. Baskı, 2018.
- *Naim Hoca*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 2015.
- *Ve Aşk, Aşk'la* kitabının Farsçaya tercümesi, Reha Endişan Yayınevi, Tahran, 2015.
- *Rüştü Mızrak Şiir Defteri*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2015, (Şenol Mızrak-İsmail Bingöl-Ali Kurt ile birlikte)
- *Ahîlik ve Erzurum*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2017.
- *İslâm Felsefesi Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2017, 3. Baskı, 2018.
- *Tarihin Estetik Yankısı-YAHYA KEMAL*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2018.

Osman Elmalı

Osman Elmalı, 1968'de Erzurum'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erzurum'da tamamladıktan sonra, Konya'da başladığı yükseköğrenimini, Erzurum'da Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 1991 yılında tamamladı. İki yıl Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda öğretmenlik yaptıktan sonra, 1994 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2001 yılında doktora çalışmasını tamamlayıp aynı yıl Yardımcı Doçent, 2008 yılında Doçent ve 2013 yılında da Profesör oldu.

Yayımlanmış üç kişisel, üç ortak kitabı ve çok sayıda makalesi bulunan Prof. Dr. Osman Elmalı, 2016 yılında Spor Bilimleri Fakültesi Dekanlığı'na atandı. 2018 yılında bu görevinden ayrılan Elmalı, halen İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyeliğini sürdürmektedir. Elmalı, evli ve üç çocuk babasıdır.

Yayımlanmış Kişisel Kitapları:

- *Bertrand Russell'da Ahlak Felsefesi*, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005.
- *George Edward Moore'da Etik*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2007.
- *Ömer Nasuhi Bilmen'de Dini Ahlak*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2013.

İki Yazarın Ortak Çalışmaları:

- *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, ilk 5 baskı Arı Sanat Yayınları, 2012-2016, İstanbul; son 2 baskı Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2017, 2018.
- *Yeniçağ Felsefesi Tarihi*, Arı Sanat Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2017
- *Erzurum'da Gizli Kalan Ciniş Köyü Mezar Taşları*, H. Ömer Özden-Yusuf Bilen-Ali Kurt-İsmail Bingöl, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 2017.

İÇİNDEKİLER

YENİ BASKIYA ÖNSÖZ	11
ÖNSÖZ	13
GİRİŞ	15

RÖNESANS FELSEFESİ

Ortaçağ ile Rönesans Arasında Bir Karşılaştırma	23
Rönesans Felsefesi'nde Önemli Akımlar ve Temsilcileri	28
Hümanizm	28
Francesco Petrarca	29
Hayatı ve Eserleri	29
Felsefesi	30
<i>Okuma Parçası</i>	31
Nicolo Machiavelli	32
Hayatı ve Eserleri	32
İnsan Anlayışı	33
Michel de Montaigne	34
Hayatı ve Eserleri	34
Felsefesi	35
<i>Okuma Parçası</i>	36
Rönesans'ın Diğer Akımları	36
Platonizm	36
Aristotelizm	38
Atomizm	38
Şüphecilik (Septisizm)	39
Rönesans'ta Din Anlayışları	39
Reform Hareketi	39
Martin Luther	40
<i>Okuma Parçası</i>	44
Deizm-Doğal Din	47
Lelio Socianus	48
Jean Bodin	49
Hayatı ve Eserleri	49
Felsefesi	49
<i>Okuma Parçası</i>	50

Herbert of Cherbury	53
Hayatı ve Eserleri	53
Felsefesi	53
Rönesans'ta Devlet Felsefeleri	54
Rönesans'ta Siyaset Felsefesi ve Temsilcileri	55
Nicolo Machiavelli	55
<i>Okuma Parçası</i>	59
Jean Bodin	61
<i>Okuma Parçası</i>	61
Hugo Grotius	63
Hayatı ve Eserleri	63
Felsefesi	64
<i>Okuma Parçası</i>	68
Rönesans ve Demokrasi	69
Ütopik Devlet Nazariyeleri	70
Thomas More	70
Hayatı ve Eserleri	70
Felsefesi	71
<i>Okuma Parçası</i>	72
Tommaso Campanella	74
Hayatı ve Eserleri	74
Felsefesi	75
<i>Okuma Parçası</i>	77
Francis Bacon	78
Hayatı ve Eserleri	78
Felsefesi	79
<i>Okuma Parçası</i>	80
Rönesans'ın Bilim ve Doğa Anlayışı	81
Bilim ve Doğa Felsefeleri	81
Nicolaus Cusanus	84
Hayatı ve Eserleri	84
Bilimi ve Felsefesi	85
Leonardo da Vinci	86
Hayatı ve Eserleri	86
Bilimi ve Felsefesi	87
<i>Okuma Parçası</i>	88
Paracelsus	89
Hayatı ve Eserleri	89
Bilimi ve Felsefesi	90

Nicolaus Copernicus.....	91
Hayatı ve Eserleri.....	91
Bilimi ve Felsefesi.....	93
<i>Okuma Parçası</i>	96
Tycho Brahe.....	97
Hayatı ve Bilim Anlayışı.....	97
Giordano Bruno.....	99
Hayatı ve Eserleri.....	99
Bilimi ve Felsefesi.....	100
Johannes Kepler.....	103
Hayatı ve Eserleri.....	103
Bilimi ve Felsefesi.....	104
Galileo Galilei.....	105
Hayatı ve Eserleri.....	105
Bilimi ve Felsefesi.....	106
<i>Okuma Parçası</i>	108
Francis Bacon.....	111
Bilimi ve Felsefesi.....	111
İdoller Teorisi.....	111
Tümevarım Yöntemi.....	113
Manevi Bilimler Öğretisi.....	115
<i>Okuma Parçası</i>	115

ON YEDİNCİ YÜZYIL FELSEFESİ

On Yedinci Yüzyıl Filozofları.....	121
René Descartes.....	121
Hayatı ve Eserleri.....	121
Yöntemi.....	123
Matematik Yöntemi Felsefeye Uygulaması.....	124
Bilgi Teorisi ve Metafiziği.....	125
Sonsuz Cevher Olarak Tanrı.....	128
Sonlu Cevher Olarak Madde.....	131
Sonlu Cevher Olarak Ruh.....	133
Felsefeye Bakışı ve Ahlak Felsefesi.....	139
<i>Okuma Parçası</i>	141
Jansenizm.....	147
Blaise Pascal.....	148
Hayatı ve Eserleri.....	148
Felsefesi.....	149
<i>Okuma Parçası</i>	151

Isaac Newton.....	154
Hayatı, Eserleri ve Bilimi.....	154
<i>Okuma Parçası</i>	156
Pierre Bayle.....	158
Hayatı ve Eserleri.....	158
Felsefesi.....	158
<i>Okuma Parçası</i>	159
Thomas Hobbes.....	161
Hayatı ve Eserleri.....	161
Felsefesi.....	162
Bilgi Felsefesi.....	162
Devlet Felsefesi.....	163
<i>Okuma Parçası</i>	165
Cartesianizm.....	168
Occasionalistler.....	168
Arnold Geulincx.....	168
Hayatı ve Eserleri.....	168
Felsefesi.....	169
Nicolas Malebranche.....	171
Hayatı ve Eserleri.....	171
Felsefesi.....	172
Bilgi Teorisi.....	173
Ahlak Anlayışı.....	174
<i>Okuma Parçası</i>	175
Baruch Spinoza.....	178
Hayatı ve Eserleri.....	178
Yöntemi.....	179
Metafizigi.....	180
Zorunlu Çıkarımlar (Dedüksiyonlar).....	181
Cevher Öğretisi.....	181
Sıfat Öğretisi.....	184
Tavır Öğretisi.....	187
Bilgi Teorisi.....	188
Psikolojisi.....	191
Ahlak Anlayışı.....	192
Devlet Anlayışı.....	194
<i>Okuma Parçası</i>	196
Gottfried Wilhelm Leibniz.....	202
Hayatı ve Eserleri.....	202
Yöntemi.....	203
Bilgi Teorisi.....	204

Metafiziği	209
Doğa Anlayışı	212
Ruh Anlayışı	215
Ahlak Öğretisi	215
Din Felsefesi	217
<i>Okuma Parçası</i>	220

ON SEKİZİNCİ YÜZYIL AYDINLANMA FELSEFESİ

On Sekizinci Yüzyıla Aydınlanma Çağı Denilmesinin Nedenleri	225
Aydınlanmanın Önemli Filozofları	228
İngiliz Aydınlanmacıları	228
John Locke	228
Hayatı ve Eserleri	228
Bilgi Teorisi	229
Doğuştan Fikirler	230
Duyumlar	231
Fikirler ve Nitelikler Anlayışı	233
Sebeup-Sonuç Düşüncesi	235
Locke'da Nominalizm	236
Bilginin Değeri Problemi	237
Siyaset Öğretisi	239
Eğitim Anlayışı	243
<i>Okuma Parçası</i>	244
George Berkeley	248
Hayatı ve Eserleri	248
Felsefesi	249
<i>Okuma Parçası</i>	253
David Hume	256
Hayatı ve Eserleri	256
Bilgi Teorisi	257
Fikirlerimizin Kaynağı ve Çeşitleri	257
Nedensellik Eleştirisi	259
Bilgi-Cevher İlişkisi	261
Tanrı ve Din Anlayışı	263
Ahlak ve Siyaset Anlayışı	264
<i>Okuma Parçası</i>	265
Fransız Aydınlanmacıları	269
Etienne Bonnot de Condillac	269
Hayatı ve Eserleri	269
Felsefesi	270
<i>Okuma Parçası</i>	272

Jean Jacques Rousseau	276
Hayatı ve Eserleri	276
Eğitim Anlayışı	278
Toplum Felsefesi	283
<i>Okuma Parçası</i>	286
Voltaire	289
Hayatı ve Eserleri	289
Felsefesi	290
<i>Okuma Parçası</i>	293
Alman Aydınlanmacılığı	294
Christian Thomasius	294
Christian Wolf	295
Kant ve Alman İdealizmi	297
Immanuel Kant	297
Hayatı ve Eserleri	297
Kant'ın Felsefesine Verilen İsimler	300
Kant'ın Eleştirel Felsefesi	302
Bilgi Anlayışı	302
Transcendental Estetik (Duyarlılığın Eleştirisi)	306
Transcendental Mantık (Zihnin Eleştirisi)	309
Transcendental Analitik	309
Transcendental Diyalektik (Metafizikğin Eleştirisi)	312
Ahlak Anlayışı	314
Estetik Anlayışı	319
<i>Okuma Parçası</i>	322
Aydınlanmanın Üzerinde Durduğu Bazı Problemler	326
Din	326
Ahlak	330
Genel Olarak Aydınlanmanın Sonuçları	335

MATERYALİST FELSEFE VE TEMSİLCİLERİ

İngiliz ve Fransız Materyalistleri	337
La Mettrie	338
<i>Okuma Parçası</i>	339
d'Holbach	340
<i>Okuma Parçası</i>	341
Ansiklopedistler	343
KAYNAKLAR	345

YENİ BASKIYA ÖNSÖZ

Okuyucularımızın teveccühleri ve ilgisiyle *Yeniçağ Felsefesi Tarihi* kitabımızın yeni baskısı, Bilge Kültür Sanat Yayınevi'nden çıkmış bulunuyor. Bu yeni baskıyı hazırlarken, önceki baskılarda dikkatimizden kaçan bazı aksaklıkları düzelterek, olabildiğince hatadan arındırılmış bir kitapla okurlarımıza ulaşmayı gaye edindik. Önceki baskılarda bulunmayan J. J. Rousseau'yu da ekleyerek eksikimizi gidermeye çalıştık. Sonraki baskılarda mevcut noksanlıkları da gidermeyi amaçlamaktayız. Bu yeni baskının da felsefeye ilgi duyanlarca olumlu karşılanacağını ümit ediyoruz.

Erzurum 2018

Prof. Dr. H. Ömer Özden - Prof. Dr. Osman Elmalı

ÖNSÖZ

Erken dönemlerde Batı'nın en yetkin olduğu zaman dilimi, İlkçağ Yunan medeniyetidir. Yunanlılar, bilim, sanat ve felsefede, olabilecek en üst seviyeye ulaşmışlardı. Ancak bu yüksek uygarlığın ardından gelen Ortaçağ, Batılılar için, durgunluktan da öte bir gerileme dönemidir. Ortaçağ'da, İlkçağ'ın bütün değerleri gerilemiş, felsefe ve bilim adına yeni değerler üretilmemiş, egemen güç konumundaki kilise, tek karar mercii hâline gelmiştir. Hastalıklar dinle tedavi edilmek istenmiş, savaşlar din adına yapılmış, felsefe, kilisenin emri altına alınarak dinî dogmaları desteklemek için kullanılmış, kilisenin uygun gördüğü bilimsel faaliyetlere izin verilmiş, kilisenin doğrularına aykırı olduğu düşünülen her türlü faaliyet, yine din adına engellenmiştir. Bunun yanında eğitim, skolastik bir zihniyetle yapılmıştır.

Bütün bu sözü edilen durumlar, Hıristiyan Batı dünyasında gerçekleşmiş ve bin yılı aşkın bir süreyi kapsamıştır. Bu bin yıldan uzun süren zaman dilimi, kilise ve idari mekanizmada bulunanların dışındakileri bunalımlara ve her yönden sıkıntılara sürüklemiş ve çıkış yolu aramaya götürmüştür. Ortaçağ, aynı kültür içinde yetişip de bunalanlar tarafından karanlık çağ olarak isimlendirilirken, bu insanlar, Doğu'da yükselen başka bir kültür ve medeniyeti gözlemleyerek yavaş yavaş karanlıktan çıkmaya çalışmışlardır. Avrupalılar, yaklaşık üç yüz yıl süren sancılı bir dönemde, her bakımdan kiliseye karşı bir mücadele vererek, kültürlerini yeniden yapılandırmış ve nihayet yeni bir çağa ulaşmışlardır.

Bu yeni çağ, aklın ve bilimin kılavuzluğunda Batılılara yeni kapılar açmış ve hem felsefenin hem de bilimin yeniden kurulmasını yol açmıştır.

İşte elinizde bulunan bu kitap, Avrupa'da Rönesans'ı gerçekleştiren, felsefe ve bilimin, külleri içinden yeniden doğuşunu sağlayan bilim adamı ve filozofların geliştirdikleri yeni düşüncelerin önemli bölümlerini ortaya koyan bir özetinden oluşmaktadır. *Yeniçağ Felsefesi Tarihi*, daha önce yayımladığımız *İlkçağ Felsefesi Tarihi* kitabının bir devamı niteliğinde olup, yine aynı şekilde anlaşılır bir üslupla kaleme alınmıştır. Hem felsefe eğitimi alanlarca hem de felsefe meraklılarınca rahatlıkla okunup anlaşılabilen bir kitap olmasına gayret ettiğimiz bu kitabı da filozof ve bilim adamlarının kendi eserlerinden hareketle hazırlamaya özen gösterdik. Doğal olarak okuma parçalarını da yine ana kaynaklardan aktardık. Okuma parçalarına yer verme yolunu seçmemizin nedeni, okuyucunun, filozofların düşünceleri üzerinde kendilerince yorum yapmalarına da fırsat vermektir. Kitapta anlatılan felsefi görüşlerin okuyucunun hafızasında daha kalıcı olmasını pekiştirmek için de *İlkçağ Felsefesi Tarihi*'nde yaptığımız gibi, filozofların temsilî resimlerini yerleştirmeyi ihmal etmedik.

Uzun bir çalışma ve emeğin ürünü olan ve hem bir ders kitabı hem de genel okuyucuya hitap eden bir kaynak olabilecek kitabımızın, felsefe meraklılarına fayda sağlayacağını ummaktayız.

Erzurum 2012

Prof. Dr. H. Ömer Özden - Prof. Dr. Osman Elmalı